

Ärganud Aegviidu

Küsimustele vastab Aegviidu vallavanem **TÕNIS VÄLI**

Teatavasti olete Harjumaa põlisemaid vallavanemaid. Vallavanemate ettevalmistamise kooli te aga ilmselt lõpetanud pole, sest haldusjuhtimise eriala tuli kõrgkooli hiljem. Milliste teadmistega alustasite teie?

Tõepoolest — olen kaksteist aastat olnud Anija valla elu korraldamisega ametis, sellest kolm aega vallavanem, viimases otsas vallavolikogu esimees. Küllap oli vallavanemal suur osa ka Kehra linna ja Anija valla ühinemises. Nüüd on Anija vallavanem endine Kehra linnapea Jüri Lillsoo, mina aga siin, Anija naabervallas Aegviidus.

On kujunenud nii, et see vallavanema ametikoht on minu elus üldse vaid kolmas töökoht. Pärast Eesti Põllumajanduse Akadeemia lõpetamist tulin Anija kanti peamelioraatoriks, see oli siis esimene töökoht. Järgnes, nagu öeldud, töö Anija vallavalitsuses.

Nii et otse teie küsimusele vastates: vallavanemana alustasin a-st ja b-st, toeks õpitud ja omandatud kogemused, plussiks selle kandi inimeste tundmine.

Minu kadunud vanaisa oli ka mitut aega vallavanem. Vanaema jutu järgi oli vanaisa, vallavanema raha rinnas, ikka alles hilisel õhtul koju tulnud, sest vallaasjade ajamine jätkunud tavaliselt kõrtsipingis, ägedamalt veel kui päevastel koosistumistel. Kes aga kodus lapsi ja loomi karjatas, kündis ja külvas? Igatahes mitte vallavanem.

Olen minagi vanadelt fotodelt neid endisaegade uhkeid täishabemega vallavanemaid vaadanud. On tõsi, et vallaasju aetakse tihtilugu ka väljaspool ametlikku tööaega. Aga kõrtsipink ei tule minu puhul arvesse.

Aga harrastusi teil ometi on?

Igasuguseid. Olen näiteks suur reisija, peamiselt automatkaja. Kui lapsed veel väiksemad olid, ikka terve perega, moodustades ühise seltskonna meie sõpruskonda kuuluva kahe perekonnaga. Muide, meie pere hoiab väga kokku, meile meeldib koos toimetada. Olen vanaisa, ühel reisil käisime isegi koos kaheksakuise titega. Veel olen jahimees, Jahimeeste Seltsi liige. Ka raadioamatöör, kel kodus oma raadiojaam. Radist sai minust sõjaväes aega teenides, asi huvitas ja pärast tegutsesin juba omal käel. Nüüd, mil meie käsituses on internet, pole raadioamatöörism ehk enam nii kuum ala. Ja siis olen veel pillimees, sest meie naised, eriti eakad, peavad laulda saama, hea, kui saatega. Meil käib rahvamajas koori juhatamas noor koorijuht linnast, Marelle Siitas, kes on ühtlasi organist. Isetegevus on väärt asi, mis maandab igapäevapingeid. Ja seepärast

Tõnis Väli.

ASSE SOOMETSA foto

meeldivad meile meie kapell, akordionistide ansambel, koor ja muud sellised ettevõtmised väga. Meil on tubli rahvamaja juhataja Reet Kaljula ja eriti tublid eakad — neil on küll alati kiire aiaaale tagasi minekuga, kuid ega nad sellepärast proovidele ning esinemistele tulemata jäta. Olen Anija Lions-klubi president, lihtsalt järjekord jõudis minuni. Tavakohaselt korraldame klubiga suvel heategevuslaada, et selle tuludest aidata neid, kes abi vajavad.

Tuleb välja, et teilgi, nagu kunagi minu vallavanemast vanaisal, ei jää aega maad harida?

Minul selliseid suuri põllumehe kohustusi polegi, meil on vaid väike aiaaama. Aga kodu juures — maja on küll valmis — leidub alati palju tööd, mida ma ka hea meelega teen.

Niisiis olete rahvamees, mis kindlasti on üks vallavanematöö eeldusi. Millisesse erakonda te kuulute?

Olen parteitu.

Aga mis rahvamehe staatusesse puutub, siis oleme kohaliku kirikuõpetajaga arutanud, et mingil moel oleme kolleegid, kelle ülesannete hulka kuulub ka inimeste lohutamine. Näiteks kui kellegi koer on lahti pääsenud ja ärritunud naaber seda meile kurtma tuleb, siis on vaja ta kõigepealt maha rahustada ja selgitada, et meil pole mitte niivõrd halbu inimesi (nimelt koera välja ei lastud, see juhtus hooletusest), kuivõrd erineva käitumisega inimesi. (Järg 3. lk.)

Kui meie vastu huvi tuntakse, on rõõmsam elada!

Saaremaa Roheline Kabinet küsitles Kuressaares 75 eakat inimest, esitades igaihele kümme küsimust. Need puudutasid vanurite eluolu. Kas te elate üksi või perekonnas? Kes teid kõige enam abistavad? Kuidas olete rahul linnavalitsuse tööga? Kas osalete Pensionäride Ühenduse üritustel? Milliseid ajalehti, ajakirju loete? Mida vaatate telerist, kuulake raadiot? Kas kulutate palju raha arstirohtudele? Jne.

Väga palju on eakaid, kes elavad üksi, lapsed kaugel, abikaasa surnud. Neid oli ligi 55 % küsitlusest.

Kurdeti suhtlemisvaegust ning sooviti, et sotsiaaltöötajad sagedamini nende kodu külastaksid.

Kuressaare linnavalitsuse töö on eakate seas väga heas kirjas. Ja jällegi on peamiselt sotsiaaltöötajad need, kes selle hinde kõrgeks krutivad. Sotsiaaltöötajad on tähelepanelikud kõikide suhtes, alates lastest kuni vanuriteni. Märjiti ära Monika Lembri, Helle Kahmi ja Juhan Nemvaltsi hoolitsus.

Kuressaare Pensionäride Ühenduse üritustel käib umbes 47 % pensionäridest. Need, kes osalevad veel mõnes ringis, on väga elurõõmsad eakad. Nad loovadki sellise tuumiku, kelle kohta üks sotsiaaltöötaja hiljaegu ütles: "Sellistest inimestest peaksid ka noored eeskujuga võtma!"

Küsitlute seas on palju neid, kel südamehäired, mõnel mäluhäired, kannatatakse südame-

veresoontehaiguste pärast. Palju kulub raha arstimate ostmiseks, sest tõsiseid haigusi ei ravi ühekahe rohuga. Ja arstimid on meil ju kallid. Seda kurtsid peaaegu kõik.

Need, kes on kord juba liiga koduseks jäänud, kannatavad haiguste all rohkem kui teised. See tuleb meelde vana tõde: liikumises on elu!

Kunagi ütles Kuressaare linnavalitsuse tervishoiu- ja sotsiaalosakonna juhataja Juhan Nemvalts: "Vanemas eas on ka väga kerge end haigeiks mõelda!"

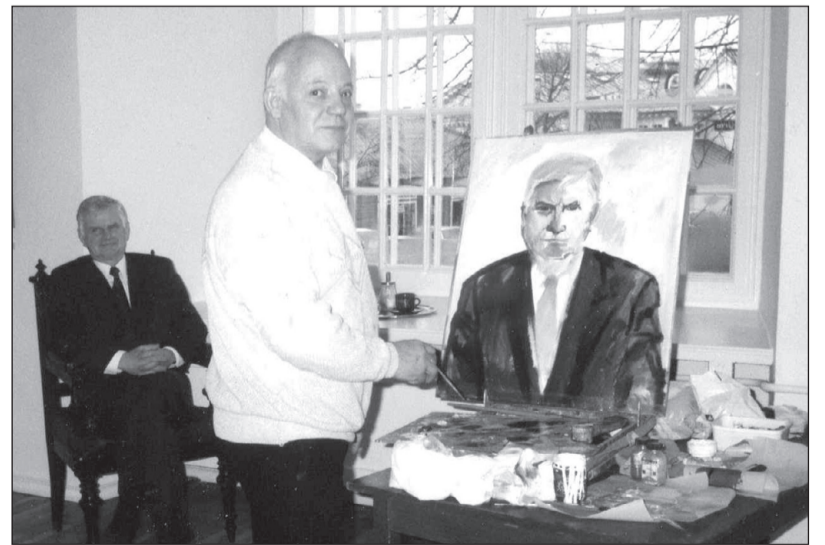
Loetakse palju erinevaid ajalehti, ajakirju. Esikohal on muidugi maakonnaleht *Meie Maa*, siis *Videvik*, tuntakse huvi loodusajakirjade vastu.

Oli veidi üllatav, et mõnelgi puudus kodus teler, küll aga oli raadio kõigil olemas ja lemmikuteks Saare raadio *Kadi* ning *Vikerraadio*. Saateid kuulatakse päevas mitu korda. Ka on ülipopulaarne *Kadi* soovikontsert. Umbes 15 % eakatest armastab muusikasaateid.

Eakad on aga tublid lugejad — eriti loetakse mälestusi või muud dokumentaalset. Luulehuvilisigi kohtasime. Neile on lähedased Koidula, Anna Haava, Ernst Enno, Viivi Luik ja Virve Osila. Eriti on kiindunud loodusluulesse.

Eakad armastavad inimestes üle kõige tähelepanu, südamesoojust, heatahtlikkust, olles ise kõiges selles eeskujuks.

ENDA NAABER

Kunstnik Ants Vares ütles, et eakana on mõnigi elutahk väärtuslikum. Näiteks osatakse teiste muredest sügavamalt aru saada.

Autori foto

Videvik — Eesti pensionäride nädalaleht

Tellimishinnad: 3 kuud 96 krooni, 4 kuud 128 krooni, 5 kuud 160 krooni, 6 kuud 192 krooni.

Suveks saab lehe kohalikus postkontoris ümber suunata suvekodusse.

Videvik

Asutatud 1990

Vanapõlve mitu nägu

Sellise kena pealkirja all on Soomes ilmunud Eesti ja Soome sotsiaalteadlaste ühistöö, artiklite kogumik. Tallinna Ülikooli ning eakate komisjoni väljaandel on see teos nüüd saadaval ka eesti keeles (peletava) pealkirjaga "Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes". On öeldud, et artiklikogumiku eesmärk on "tuua välja positiivseid kogemusi vananemise keerukal teel, seejuures on väga oluline, et aastate kogunemist saadaks vananemiskultuur".

Aastad kogunevad omasoodu, mida nad kaasa toovad, ei me ette tea. Aga seda, et kõike siin elus — tervist, tahet, jõudu, õnne — antakse igapäevane erinevalt, teame küll. Millest ja kuidas kujuneb vananemiskultuur, mida meie kõik üheskoos ja igapäev eraldi peaksime looma ja ühtlasi vist ka edasi kandma?

Simo Koskinen kirjutab: "Üldise eluea pikendamise tingimustes on loomisel uudne vananemiskultuur. Selles tõusevad esiplaanile vananemise mitmetahulisus, diversiteet, individuaalsus, individuaalsed valikud ja tarbimise keskne roll. Postmodernse ühiskonna käsitluses nähakse pensionaalistele märgatavalt rohkem uusi võimalusi, vabatahtlikke valikuid ja suuremaid võimalusi elustiili valikuks kui varem. Uudset vananemiskultuuri iseloomustab dünaamilisus ja mitmeti tõlgendatav vabadus. Uut vananemiskultuuri on väljendatud ka kui "uut elumudelit elu teiseks pooleks" või on räägitud "elu teisest kasvuetapist". Uudset vananemiskultuuri on kirjeldatud ka kui vaikat revolutsiooni ja uue tee avanemist, mille puhul vananemise mõiste asendatakse arenemise mõistega."

Nooruse rõõmustus

Lühike lõbustus

Kaob kui tühine asi

Voolab meist mööda kui mesi

Päevad, mis rõõmu meil teind

Kürest mööda on läind!!!

Need naiivse võitu nukrad read on pärit vanast kulunud kaustikust. Kena kalligraafiline kiri, paisude ja keerutustega tähed, esilehel "Elise P. Elu Tallinnas 1916. Laulu klade".

Kirjandusmuuseumi rahvaluulearhiivi on seesuguseid kladesid kogunenud kümneid. Peegeldavad nad olnud aegade muresid ja rõõme, selle aja inimeste maailmanägemist. Olid nemad teisemad kui meie? Küllap vist. Olid ehk hellahingelisemad, maailm oli väiksem ja maailmavalu valusam, kui on meie ajal. Ja arvata on, et neid ei õpetanud viisipäraselt ning arukalt elama mitte keegi peale kirikhärra. Nooruse, keskea ja vanapõlvega pidid nad ise toime saama. Kuidas nad küll oskasid? Ei olnud tol ajal veel inimese eluperioode uurivaid teadlasi, neid, kes nii loomulikku elamist-olemist teaduseks teevad. Ei olnud raamatuid, mis õpetavad õnnelik olema, sõpru leidma, kinnitavad, et elu on selline, milliseks me ta mõtleme. Mõnes mõttes on see kõik õige ja tore, üks igapäev peaks olema meelitatud, kui tema vastu huvi tuntakse ja vajadusel hingetuge antakse, aga... Aga kas ei ole kõiges selles natuke nunnutamist-patsutamist, millega oma lemmikloomi käitleme? Lauri Leppik on väitnud, et Eesti ajakirjanduses on vanadusest rääkimisel kindlad klišeed — "eakaid vaadatakse kui kellapommi, mis võib plahvatada, sest ühiskond ei pruugi nii suurt vanaduse kasvu välja kannatada". Tahaks irooniliselt rääkida pommidega seinakelladest ja kellamehhanismiga pommidest, tahaks ilkuda nooruse, vanaduse ja keskea kasvu üle. Aga mis mõte sel oleks?

Tõsi on see, et üks meie aja tunnussõna on edukus. Ka vananemine peaks nagu edukas olema. Kummatigi algab vananemine sünnihetkest — üllatus-üllatus! —, soome autor Raili Gothon avastab, et "Igäihel on oma elulugu, keegi pole kogu aeg olnud vana... Olles läbi elanud nooruse, on see osa meist". Teisisõnu — vana inimene, aga ikkagi inimene. Just seda suhtumist meil vajaka ongi. Vanapõlve nägu ei saa kujundada ei vananemiskultuur ega mitmeti tõlgendatav vabadus. Seda nägu on kujundanud kogu meie elu, huvid ja oskused, tehatahtmine, ja siis see eakale kõige tähtsam komponent — tervis. Ole nii positiivne kui tahes, kui põlved krigisevad ja puusad on kulunud, ei siis tangot tantsi. Pole mõtet rääkida edukast vananemisest või vananemise asendamisest arenemisega, tähendab — rääkida muidugi võib, ehk mõni lugeja-kuulaja leiab terakese ka endale, kas või oma argipäevade muutmiseks. Tähtsam on aga see, et mõistetakse — eakas ei ole midagi isevärkset, on lihtsalt inimene, kes elanud hulga aastaid. Seda ei saa pidada teeneks, kuid see pole ka patt, "kellapommi" ka mitte. Ja sõnadest sõnuks ei saa. Kui riigi sotsiaalpoliitika tagab normaalse (mitte minimaalse) toimetuleku, küllap vanaks saada oskame isegi.

IMBI JELETSKY

Sotsiaalministeerium: paanikaks ei ole põhjust

Sotsiaalministeerium juhhib tähelepanu sellele, et seoses eelarve kärbetega ei muudeta ühtegi seadust ja säilivad kõik seaduses ette nähtud toetused, samuti pension.

Kulud Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas vähenevad kokku 990 368 846 krooni — see on 2,5 % valitsemisala koguelarvest.

"Keegi ei pea kartma, et toetuse maksimine lõpetatakse või väheneb pension. Rõhutan veel kord, et säilivad kõik seadusega ette nähtud toetused: peretoetused, sealhulgas vanemahüvitus ja tasuline isapuhkus, toetused puuetega inimestele jne. Samuti säilivad pensionid ja pensionitõus," ütles sotsiaalminister Maret Maripuu.

Sotsiaalministeerium ei muuda ühtegi lepingut haiglatega ega vähenda raviteenuste mahtu. Jäädav kehtima kõik selleks aastaks saavutatud kokkulepped. "Ei tasu karta, et arstiabi kättesaadavus halveneb või ravijärjekorrad pikenevad," ütles sotsiaalminister. "Perearstidele eraldatavat raha ei vähendata."

Oma kätega

Haapsalus Aida tänavasse keris suurte akendega kena hoone, millel kaks silti: Samaaria Eesti Keskus ja RAK Samaaria Eesti Misjoni Rehabilitatsioonikeskus. Lühend RAK tähendab riiklikku arengukava.

Täpselt kolm aastat tagasi pandi nurgakivi. Kolm aastat kestnud ehitus läks maksma 12,1 miljonit krooni, millest euroliidu sotsiaalfond andis 7,8, sotsiaalministeerium 1,8 ja omaosalus oli 2,5 miljonit.

Ehituse hing ja eestvedaja oli Samaaria Eesti Misjoni direktor Toomas Vallimäe.

"Nagu iga algus, oli seegi raske," tõdes ta. Euroopa Liidu rahasüst hiilnes rohkem kui pool aastat. Hiljem laabus kõik ja nagu algul plaanitsetud, valmis keskus täpselt kolme aastaga. 2005. aasta aprilli lõpus asetati nurgakivi ja

2008. aasta aprilli lõpuks sai maja valmis.

Humanitaarabi esemete müük on sissetulekuallikaks ja sellest saadud tulu võimaldaski panna ehitusse 2,5 miljonit.

Humanitaarabi vahendavad samaariaorganisatsioonid Soomest, Rootsist ja Norrast. Nende esindajad viibisid ka avamisel, pidasid rehabilitatsioonikeskust meeles paljude lillede ja kinkidega. Lisaks olid omapoolsete heade soovide ja meenetega kohal sotsiaalministeeriumi esindaja ning maakonna ja linna juhid ja sotsiaaltöötajad.

Keskuse uue maja ehitamine tõusis päevakorrale, sest keskuse kontoriruumi tuli tüürida ja hoolealused elasid 15 kilomeetrit Haapsalust väljas ning neid oli vaja iga päev bussiga töökohtadesse

Pidulik avamishetk. Vasakul Toomas Vallimäe.

ARVO TÄRMULA fotod

ÜLO SAIN

Rõuges plaanitakse uut hooldekodu

Rõuge vallavolikogu on algatanud detailplaneeringu uue vanurite hooldekodu-tervisekeskuse ehitamiseks. See kerkib vallakeskuse lähetele, Rõuge—Viitina tee äärde. Valla arengukavas on hooldekodu rajamine ette nähtud aastail 2011–2012.

"Praegune hooldekodu rajati enam kui kümme aastat tagasi ühte pooleli olnud korterelamusse. See oli esimene uus hooldekodu Võru-

maal pärast Eesti taasiseseisvumist. Aeg on edasi läinud, nüüd vajame 21. sajandi nõuetele vastavat hooldekodu-tervisekeskust," põhjendab ettevõtmist Rõuge vallavolikogu esimees Jaak Pächter.

Praegu on Rõuge hooldekodus mitmes vanuses ja erinevat hooldust vajavad inimesed, uues hoones tahetakse neid rohkem rühmitada. "Osa vajab korteritüüpi eluaset, osale on vajalik suurem

sõidutada. Muidugi, kui töökohti leiti. Viimaks hakkasid mehed isegi arutama, et peaks pidevat tööd otsima, sest niisama peesitamine toob halvad mõtted pähe.

Nii tuli Toomas Vallimäele mõte panna hoolealused ise oma uut kodu ehitama. Pärast esimest aastat said mehed juba uude majja sisse kolida ja järgmised kaks aastat toimuski elamine ja ehitamine koos. Kogu selle kolme aasta jooksul käis ehituselt läbi 150 meest. Mõni läks ja jäi, mõni tuli tagasi, mõni ei läinudki ära. Et tagada töö kvaliteet, telliti Haapsalu kutsehariduskeskusest koolitust. Hoolealused õppisid hoolega ja Samaaria Eesti Misjoni tunnustati 2006. aastal Läänemaa kõige koolisõbralikumaks organisatsiooniks.

2007. aasta tulemuste eest said kolm Samaaria õppurit — Vello Orav, Harry Riibon ja Kalle Tak — aasta õppija tiitli.

Nõnda valmis ruumikas, umbes 600-m² üldpinnaga hoone. Esimesel korrusel asuvad administratiivruumid, söökla, köök, majandusruumid. Teine korrus on elamiseks 19 mehele. Maja juhataja on Toomas Vallimäe parem käsi Toomas Nõlvak.

Et mehed edasi õpivad ja humanitaarabi korras saabuval mööblil on mõnikord väike viga juures, kavandab Toomas Vallimäe uut projekti. Krundil ruumi jätkub ja nii plaanitakse rajada 3000 m² suurune tootmishoone, kus oleks võimalik restaureerida ka kannatada saanud mööblit.

Hea, et Eestis on selliseid mehi, kes mõtlevad ka elu hammasrataste vahele jäänule. Praegu on sihtobjektiks mehed, kuid leidub ka küllalt palju naisi, kes ei leia kohta elus. Et selline samaariatöö annab ka tulemusi, toob Toomas Vallimäe ühe näite. Uue aasta esimestel tundidel käis ta rehabilitatsioonikeskuses, endal väike hingevärin sees. Kes teab, ikkagi kirju minevikuga mehed ja aastavahetus... Nähtu rahustas. Mingit pidu ja tralli polnud, paljudele hoolealustele olid külla tulnud lapsed ja omaksed. See tähendab, et samaariatöö annab tulemusi.

—Videvik

MTÜ Ajaleht Videvik

Paldiski mnt 36A, 10612 Tallinn.

Tel ja faks 672 0986,

e-post: videvik@videvik.ee

Videvik internetis:

http://www.videvik.ee/

Trükk: PRINTALL.

Väljaandja ja peatoimetaja **Ants Tamme (672 0986)**.

TOIMETUS: asetoimetaja **Imbi Jeletsky (672 0985)**, vanemtoimetaja **Asse Soomets (672 0985)**, **Urve Sikkenberg** (asjaajamine ja reklaam, tel ja faks 672 0986).

KORRESPONDENDID: Avinurmes **Elle-Vaike Kiik** (527 6102), Elvas **Jaan Kappo** (745 6062), Haapsalus **Ülo Sain** (53 320 436), Kolgal **Vello Pae** (607 7261), Kuressaares **Enda Naaber** (511 6419), Kärdlas **Endel Saar** (469 1067), Põlvas **Enn Esko** (799 5779), Pärnus **Mait Murumets** (443 7292), Raplas **Juhan Märjama** (506 1142), Tartus **Heldur Jõgioja** (749 9242), Valgas **Oliver Uibo** (764 2184), Võrus **Liina Valper** (782 3522).

Kaastööle lisada autori nimi, isikukood ja postiaadress.

Toimetust kaastöid ei retsenseeri ega tagasta.

Pretensioonidega lehe kohalettoimetamise asjus pöörduda Eesti Posti kohalikku kontoris.

Ärganud Aegviidu

(Algus 1. lk.)

Tundub siiski, et teil on lisaks sellele mingi oma saladus, mis aitab teil ikka ja jälle valituks saada. Võib-olla avalikustaksite selle?

Pole siin mingit salaretsepti. Küll on selge, et inimeste muredest tuleb aru saada, neid aidata. Vallavanema kõrval on ka teised ametnikud, omavahelisi suhteid tuleb lihvida. Ja muidugi peab sul olema tahtmine vaadata tulevikku, plaane teha, sa pead olema ergas kavandatud ellu viima.

Millised on praegu Aegviidu valla põletavamad probleemid?

Kõik probleemid on põletavad, eriti need, mis on seotud valla arenguga. Alles arutasime volikoguga meie arenguplaanide täiendamist.

Vahepeal räägime Aegviidust natuke lähemalt.

Krahv Mellini 1796. aastal koostatud Liivimaa kaardil oli ka kohanimi Aegwid. Seal paiknes Lehtse mõisa jahi- ja karjamõis. 1820. aastal ehitas parun hobupostijaama hoone, mille ta 1917 kinkis haridusseltsile ja kus on senini koolimaja, ning jahilossi, milles on praegu rahvamaja. 1870. aastal rajati Tallinna—Peterburi raudtee. Aegviitu ehitati raudteejaam, ka depoo. Kerkinud olid raudteelaste elamud, ümbruse metsa ehitati suvemaju. 1926. aastal sai kauni loodusega Aegviidust populaarne suvitusalevik, kus oli oma postkontor, apteek, kauplus. 1945. aastal võeti Aegviidu alevite nimekirja. Valla staatuse sai Aegviidu, mille piirid on välja kujunenud vastavalt alevi arengule ja vajadustele, 1993. aastal. Vald paikneb Kõrvemaa maastikukaitsealal, vaheldusrikas loodus ja pinnavormid on olnud puhkemajanduse, turismi ning sportimisvõimaluste arendamise eeldusteks.

Territooriumi poolest on Aegviidu Harjumaa üks väiksemaid — 11,97 km² —, rahvastiku arvu poolest — vähem kui tuhat inimest — kõige väiksem vald. Teistest rohkem on tööelisi ja pensioniealisi naisi. Üle 63-aastaseid on vallas veidike vähem kui kolmandik rahvastikust.

Valla seni järjest kasvanud eelarvet iseloomustab kõrge investeeringute protsent, laenukohustisi ei ole.

Kui kunagi kaevandati Aegviidu lähedal rabas turvast, siis nüüd on suuremad eraettevõtjatest töödandjad puidutöötlemis- ja metsandusfirmad ning tähtsamad majandusharud puhke- ja majutusettevõtted. Tööd on leitud vallaasutustes — koolis, lasteaias, raamatukogus, vallakantseleis, rahvamajas, kommunaalhoolduses ja sotsiaalvallas. Samuti teenindusettevõtetes. Hinnanguliselt aga käib umbes 80 % tööelimestest tööl väljaspool valda, suurem osa neist suhteliselt lähedal asuvas Tallinnas. Hommikuti rongiga või autoga tööle, õhtuti tagasi koju, nõnda

see pendelränne käib. Kas vald on kujunemas üheks pealinna magalaks või puhkealaks? Seda olevat märgata küll.

Alustame siis otsast peale. Probleem nr 1 on...?

Nii ei saa öelda. Meie siin vallamajas räägime, et valla areng seisab neljal vaalal. Üks neist on vee- ja kanalisatsiooniprojekti elluviimine.

Ühisveevärgi teenust tarbib vaid 36 elamut, kanalisatsioon on ainult valla keskuses asuval kauplusel ja koolil. Kui juhtub olema kuiv suvi, siis on hing täiesti kinni: šahtkaevud jäävad kuivaks, vett käiakse laenamas naabritelt. Nii on seda suurt muret püütud murda juba läbi aegade. Vald oli liitunud Harju alamvesikonna lõunaosa veemajanduse projektiga, mille esitamisel valitsusele leiti siiski, et nii suur asi ei lähe mitte. Siis võtsime ise Aegviidu keskosa ette ja arendame seda edasi: käsil on puhastusseadme projekt, sügisel esitame taotluse. Samuti on ees tasuvusanalüüsid. Kui eakatel osutub veevärgi ja kanalisatsiooniga liitumine üle jõu käivalt kalliks, siis annab asja korraldada, ilma veeta ei jätta me kedagi. Samas on meile Tallinnast elama tulnud jõukaid inimesi, kes on suutelised maksma kalleid teenuseid, oleksid vajalikud teenused vaid olemas.

Tean Eestis suvituskohti, kus rahakamad majaomanikud maksavad tõesti vee eest täishinna, kohapealseid pensionäre aga toetab vald.

Kindlasti seisame meiegi oma inimeste eest.

Teiseks meie nn vaalaks, millel vald tugavamini seisaks, on Kõrvemaa Tervisespordikeskuse projekt, mis läheks koos seda ümbritsevate terviseradade korrastamise, kergliiklustee ja sillaga üle Mustjõe maksma üheksateist miljonit krooni. Seni on kultuuriministerium andnud kaks miljonit.

Jutt käib vanast stiilsest endisest veduridepoost, muinsuskaitseobjektist, mille tervisespordikes-

kuseks renoveerimise eelprojekt on valmis. Sel aastal tahame ka põhiprojekti valmis saada, et järgmisel aastal juba hanked välja kuulutada. Et sinna ka infrastruktuur rajada, selleks hängime jätkuprogrammi raames raha Euroopa struktuurifondidest. Ettevõtmise eesmärk on puhkuse ja vaba aja veetmise võimaluste arendamine nii talvel kui ka suvel. Sellepärast tahame tulevases keskusest laenutada nii jalgrattaid kui suuski, luua siin pesemisvõimalused, rajada kohvi-kuosa ning miks mitte ka nõupidamissaali. Kõik need võimalused on ühendatud valgustatud terviseradadega, tõstukiga, mis sõidutavad suusatajad mäele, kust saab mõnusalt alla laskuda.

Praegu on meil kokku kuuskümmend viis kilomeetrit ühendatud suusa- või rattaradu, mida majandame-hooldame koos naabrite Tapa ja Anija vallaga ja SA-ga Eesti Terviserajad. Teenust osutab spordiklubi *Kõrve Ring*.

Tähtis on seegi, et Kõrvemaa Tervisespordikeskus annab tulevikus tööd paljudele valla inimestele.

Kõrvemaa Tervisespordikeskuse loomine on tööpoolest igati põhjendatud käik, mis vaid lisab Aegviidule turismisõbraliku ning atraktiivsete sportimisvõimalustega piirkonna mainet.

Vallale on vaja elulise tähtsusega ehitisi, siis tuleb meile ka inimesi juurde. Noortele peredele on eriti tähtis kooli olemasolu. Siit siis ka meie kolmas väga tähtis tulevikuplaan, koolimaja renoveerimine.

Ma usun, et Harjumaa pole kusagil mujal nii viletsates tingimustes õppivaid lapsi ning neid õpetavaid õpetajaid, kui seda on meie eelmise sajandi alguses ehitatud hobupostijaamas asuvas põhikoolis.

Nii et ees on koolimaja renoveerimine. Praegu on meil vaidluste aeg, milline see maja just peaks tulema, kuid kindlasti peab see olema kaasaegne ja nõuetekohane.

Neljandaks on meil praeguse

rahvamaja baasil käsil huvikeskuse loomine. Rahvamaja, endine paruni koortetall, asub imeilusalt krundil, kuid on väga väsinud, kigiseb ja kägiseb, ei kutsu inimesi sees olema. Huvikeskuse tuleksid pensionäre päevakeskus, raamatukogu, spordisaal. Riik toetab eurorahadepõhiseid projekte, osafinantseerimise saame oma eelarvest. Oleme esitanud kultuuriministeriumile taotluse investeeringute saamiseks 2009. aastal, et võiksime asjaga alustada, dokumentatsiooni valmis teha, ehitamiseks tuleksid põhivahendid abifondidelt.

Teil on toredad tulevikuplaanid. Loodame, et neist saavad kord rõõmu tunda ka eakad, kes siin-seal metsade vahel nagu majakavahid aasta läbi noorema pere suvitamiskohti valvavad.

Kindlasti. Aga eks tööelised peavadki oma peredele raha teenimas käima. Sageli, paljud pered igal nädalavahetusel, käivad nad vanemaid vaatamas, söögikotid kaasas. Aga meil on ühtlasi tugev sotsiaaltegevus: kui keegi pole naabrimemme mõnda aega näinud, teatatakse sellest kohe vallavalitsusele. Meil on kaks palgalist sotsiaalhooldustöötajat, kelle hooldada on kuusteist inimest. Suvel käivad nad kodudes jalgrattaga, talvel tõukekelguga, välja arvatud muidugi sellel porisel talvel. Koduteenused maksavad 50 krooni kuus, nii et pole üle jõu käivalt kallid.

Aga nii eakatele kui meile kõigile on tähtis turvalisus, oleme ju metsade ja puumajakete kant. Nii pani 22 noort meest ennast kirja, et moodustada oma päästeselts. Praegu saavad mehed Põhja-Eesti Päästkeskuselt koolitust. Tänu Soome sõprusvallale Ylihärmäle on meil tuletõrjearu olemas. Muide, soomlased eesotsas meie valla aukodaniku Pekka Jaakolaga kinkisid Aegviidu kogudusele kooskäimiseks koguni maja.

Hiljutise info põhjal on Aegviidus kõige väiksem kuritegevus, võrreldes teiste Harjumaa valdadega. Mida selleks on tehtud, sest hoolimata väikesest rahvaarvust käib teil ju nii suvel kui talvel palju puhkajaid?

Vaat see oleks küll lugu, kui meie väikeses vallas oleks teistest suurem kuritegevus! Et meil palju puhkajaid käib, on tõsi, kuid seni on kõik hästi läinud. Hiljaaegu andis Kehra konstaablipunkti juhataja Kalev Toomingas, kes elab Aegviidus ja on meie hirm ja arm, vallavalitsuses oma tööst aru. Mees teeb, mis teha vaja, ning kord on tõesti majas. Kuid lisaks on meil ka abipolitseinikud ning hästi toimiv naabrivalve.

Kas on midagi, mida olete vallavanemana selle aasta jooksul Aegviidus muuta suutnud?

Ehk olen meie arengusuundi valgustades rahvast rohkem tulevikule mõtlema ärgitanud. Valla areng oli seisma jäänud, nüüd olen tahtnud kõiki äratada: püüame jõuda ühiste arusaamadele ja läheme edasi!

ASSE SOOMETS

Eelmisel nädalal

◆ Esimeses kvartalis kasvab Eesti majandus ainult 0,4 protsenti. Sellise tempoga võib Eesti sattuda majanduskasvu edetabelis viimaste riikide hulka, kus on näiteks Aafrika riigid ja Ungari ning Portugal majanduskasvuga 1,7 protsenti. 2007. aastal oli Eesti 35. kohal, meist eespool olid Läti ja Leedu, aga ka Venemaa ja Gruusia.

◆ Eestis riigivisiidil viibinud Madalmaade kuninganna Beatrix kohtus Eesti Vabariigi presidendi Toomas Hendrik Ilvesega, Riigikogu esimehe Ene Ergmaga ja valitsusjuhi Andrus Ansipiga. Ta tutvus vanalinna, käis Arhitektuurimuuseumis ja *Kumus*. Kuninganna Beatrix käis ka Mustamäel *Skype*'i internetitelefoniarvutikeskuses. Rahvuskooperis *Estonia* vaadati Madalmaade tantsuagentuuri kontserti. Visiit lõppes 16. mail Kuressaares.

◆ *Eesti Päevaleht* korraldas 364 inimese hulgas küsitluse Riigikogu liikmete tuntuse selgitamiseks. Pooled küsitlusest pole 46 Riigikogu liikmest kuulnudki. Enam tuntakse neid, kes on sattunud mingisse skandaali. Riigikogu pressitalitus on rahvaasemike tegevust ebapiisavalt tutvustanud.

◆ 13. mail jõudsid kodumaale Jüri Uluotsa, tema abikaasa ja poja säilmed. Need sängitatakse mulda 31. augustil Kirbla kalmistule perekonna matmispaika.

◆ Põhja-Eesti Regionaalhaiglas Hiiumaale avati kaasaegne keemiaravikompleks. Eestis haigestub igal aastal vähki enam kui 6000 inimest, selles haiglas ravitakse umbes 60 % vähahaigetest.

◆ Hiina lõunaosas Sichuani provintsis oli 7,8-magnituduline maavärin, millele järgnesid järeltõuked. Maavärina ohvreid on rohkem kui 50 000, vigastatuid on 159 000, ligemale 5 miljonit inimest on kaotanud peavarju. Palju inimesi on veel rusede all. Eesti eraldas 500 000 krooni Hiina Punasele Ristile maavärinas kannatanute abistamiseks.

◆ 17. mail esietendus *Estonias* pärast 75-aastast vaheaega taas Richard Wagneri ooper "Tristan ja Isolde", mis on üks tuntumaid armudraamasid. Lavastaja on Neeme Kuningas. Tristani rollis on Heikki Siukola (Soome) ja Peter Svensson (Austria). Isoldet kehastavad Irmgard Vilismaier (Saksamaa) ja Heli Veskus. Etendus kestab 5 tundi ja esimesel vaheajal saab einestada piknikul.

◆ Draakoni galeriis (Pikk 18) on avatud Enn Põldroosi isikunäitus "Müüdid". Hobusepea galeriis jätkub tema näitus pealkirja all "Lühijutud". Näitus jääb avatuks 7. juunini.

◆ Harju Maakohus keelas Kadri Kõusaare mängufilmi "Magnus" näitamise ja levitamise seitsmeks aastaks. Filmis Magnuse isa mänginud Mart Laisk oli hukkunud prototüübi isa. Tema endine abikaasa pidas filmi ebasündaiks ja kaebas selle näitamise kohtusse.

... käi ära Nuustakul

Pariisi sõita on tänapäeval päris lihtne, rahakott puuga selga ja kogu maailm on avatud. Eestimaaga on asjad palju keerulisemad, eriti siis, kui sul neljarattalist sõpra ei ole. Ja isegi kui on — kauneid, kultuurilooliselt põnevaid paiku võib ju väisata küll, aga omaenese tarkusest kipub ikka väheks jääma, sestap reisibüroodelt tuge otsimegi. *Bona Reisid* oli üks esimesi, kes mõnisteist aastat tagasi hakkas tunne-oma-kodumaad-reise korraldama. Juba siis jäi meelde just MARJE SAARMÄE. Tema oskas ka näiliselt igavad paigad huvitavaks rääkida.

Kui mõne aasta eest hakkas huvilistele Eestimaad tutvustama *Raetraveli* tütarfirma *Raereisid*, oli taas kontoris töölauda taga Marje.

Tema on turismi alal tegutsenud üheksa aastat, maailmapilt on selle aja jooksul palju värvikamaks muutunud.

Tänavune reisikalender

pakub "Vargamäe kuningriigi" ning "Tõe ja õiguse" etendusi, E. Brontë "Vihurimäed" Alatskivi pargis, A. Kivirähu "Keiserlikku kokka" ja F. J. Haydni "Elu kuu peal" Viinistus ning barokkansambli *Corelli Consort* kontserti Maardu mõisas, ekskursiooniteed viivad Sloveeniasse-Horvaatiasse, Kuramaale liivlastele külla, Turaidasse, Siguldasse, Lätimaa mõisatesse, Norra vaalasafarile ja Iisraeli, Mulgi- ja Hiiumaast, Rakvere kandist, Hobulauast ja Kihnu saarest rääkimata.

Lisaks vanale ja kindlalt läbi-proovitud toob iga uus hooaeg uut ja huvitavat. Võimalusi igale maitsele, peaaegu igale rahakotilegi.

Iga ekskursioon tähendab korraldajale kümneid telefonikõnesid ja e-kirju, kokkuleppimisi ja ümberütlemissi, et muuseumiüksed oleksid valla, söögikohad valmis võõraid vastu võtma, öömaja saadaval, giidid ja paigamehed ootel. Ja et oleksid kohal ka need, kelle pärast kogu see vaevanägemine nähtud, sõiduhuvilised nimelt.

Marje Saarmäe laual on peenikeste asjaajamiste tarvis arvu, kuid seal on ka kulunud kaantega paks kaustik, kuhu ta paneb kirja kõigi reisisoovid — kes, kuhu, millal raha

maksab. Ja kui siis viimasel minutil teatatakse, et ei, mõtlesin ümber, siis... Siis Marje ohkab, tõmbab selle nime maha ja hakkab otsima uut tahtjat, sest pooltühja bussiga minna ei saa. "Olen vahel mõelnud, et peaks kehtestama annulleerimise piiraja, peaksin olema rangem, aga ei ma ole seni suutnud," räägib ta natuke nagu häbelikult. Ega ta endast kuigivõrd rääkida tahagi, aga nädalavahetuse hommikuti on Marje varakult platsis, et lambukesed üle lugeda ja ekskursioonile saata, tema on see, kes hajameelsele helistab ja maksimise tähtaega meenutab, tema on see, kes sõitsoovijad alati naerusui vastu võtab, midagi uut ja põnevat oskab pakkuda, teab kõigest paikadest kõike, tema oskab ise nõnda vaimustuda, et vaimustab ka teisi.

See kõik ajendas küsima, kui palju on Raereisidel töötajaid.

Marje naeris oma kütkestavat naeru ja ütles, et peab kõigega ise hakkama saama, sest ta on üheaegselt nii reisi korraldaja kui ka klienditeenindaja. Seepärast venivad tööpäevad sageli 12-tunnisteks ning võtavad enda alla ka puhkepäevad. Aga ega ta end klienditeenindajaks peagi, tema arvates on klienditeenindaja see ametnik, kes istub kellast kellani kõik tööpäevad ning teab, et puhkepäevad on puhkamiseks. Ja siis ütles ta, et tema tööd noor inimene teha ei saagi, noor inimene peab oma elu elama, ei tohigi aastaid ilma puhkusest koormat vedada. Marje Saarmäe just nõnda turismis tegutsenud on.

Aga algas see kõik juhuslikult. Marje, hariduselt muusik, töötas 20 aastat *Tallinnfilm* fonoteegis. Tema käest on läbi käinud mitmete Eesti linateoste muusika. Kui tuli uus aeg, pudenese *Tallinnfilm* laiali. Igaüks vaatas ise, kuidas edasi sai, kes hakkas saiakesti küpsetama, kes võõraid lapsi hoidma või rikka rahva kodusid koristama. Marje olevat enda sõnul päris kohkunult kodus istunud, pealehakkamist ei mingit. *Bona Reisidesse* otsiti inimest. Keegi tuttava tuttav teadnud soovitada, et oma võimalust ootab kodus seesugune natuke häbelik

ja kohmetu, ehk augutäiteks sobib siiski.

"Ei teadnud ma Eestimaat mõistat ja muudest huviväärsustest midagi, ei osanud arvetki kirjutada," meenutab ta nüüd.

"Aga mul on antennid,"

lisab ta kavala naeratusena. Nõnda, kuulnud nime "Aura keskus", haaranud ta telefoni. "Mis te nüüd, meil pörandadki tegemata, torud panemata, vee peale pole veel mõeldudki." Aga kohad broneeriti ja terve talve sõidutas buss huvilisi Tartusse vett nautima. Siis tulid hallhülged ja Vilsandi. Nende eluimet käis kaemas samuti mitu bussit. Nõnda — sõnake siit, mõte seal — on plaanid sündinud ka *Raereisides*. Korduvalt rõhutas Marje Saarmäe, et tegelikult ei ole mõtet ainult temast rääkida, ilma tõeliselt toredate giidideta ei oleks ju midagi. Ja temale sattuvat alati just need kõige-kõigemad. "Kolm vaala", kellele kogu see keeruline majapidamine toetuvat, on Mart Helme, Toomas Jürjalo ja Jaan Masing — teadajamehed, kes paikkondade kultuuriloo ja looduse oskavad võrdset põnevaks rääkida. Koostööpartneriteks on teisigi tarku ja huvitavaid spetsialiste. Iga hooaja algul igatseb Marje vaikselt, et uute uudistajate kõrval vanad sõbrad (endised kliendid) taas tuleksid. "Kui ei tule, hakkab eneses urgitsema, et mis mul viga on. Kas eelmine reis ei meeldinud, kas ei osanud mina just seda pakkuda, mis oleks temale sobinud? Ma ju mõtlen küll alati, kuidas ja mida ma ise selliselt reisilt sooviksin, ülekäe ja kergelt ei tee ma tõesti midagi."

Tegelikult on *Raereisid* välja kujunenud üsna kindel sõpruskond, väga palju on eakaid inimesi. Küllap on üks põhjus tõesti tore võimalus Eestimaad tundma õppida. Aga ühe-kahepäevaseid sõite teevad teisedki reisibürood... Mille poolest *Raereisid* siis erilised on? Vist on kõige täpsem öelda: kodususe poolest. Marje juurde tulles tunned, et oled oodatud. Ja isegi siis, kui ise täpselt ei tea, mida tahad või ootad, saad just kõige parema. Nii et Pariisi võib minna küll, aga enne peaks tõesti Nuustakul ära käima.

IMBI JELETSKY

Sügismeloodia lauljad.

Sügismeloodia on helisenud 15 aastat

Antsla eakate klubi *Sügismeloodia* tähistas koos arvukate sõpradega oma 15. sünnipäeva.

"Sünnipäevapidu nagu ikka. Meenutasime koos oldud aastaid, tänasime klubile alusepanijaid, laulsime ja tantsisime," ütles *Sügismeloodia* praegune, arvult kolmas president Vilma Jaakson. Esimene president oli Gitta Toomjõe, teine Leili Lohuväli.

Sügismeloodia sünniaasta on 1993. Liikmeid on praegu veerand-sada, eesmärk on folkloorsete rahvatantsude ja -laulude õppimine ning esitamine, käsitöönäituste korraldamine. Laule õpetab Linda Kapp, tantsu Elin Kroon. Urvastelane Erma Kallaste on 2006. aastal loodud rahvapilliorkestri *Sinilill* juhendaja. Kauaaegse Antsla kooliõpetaja Maimu Patte õpetatud rahvalaulud on salvestatud kahele laserplaadile "Sügismeloodia" (1999, 2001).

Sügismeloodias käivad koos peamiselt naised. Silmarõõmuks on ainus meesing Peeter Grihin, eakate võimlemisrühma juht klubi loomisest alates. Peeter on ka osav

värsisepp, kes on kirjutanud klubi oma laulu. Selles on sõnad:

Me tantsu ja lauluga hoogsalt läheme käsikäes, las heliseb alati rõõmsalt me *Sügismeloodia*.

Uus laul sai valmis klubi juubeliks, ta ülistab kodulinna ning sealset lõbusat rahvast.

Klubi on korraldanud Antsla valla eakatele ürituse rahvusvahelise eakate päeva puhul, samuti jõulu- ja kevadpeo. Suvel minnakse ekskursioonile Eesti huvitavamate paikadesse, mullu käidi Peipsi-äärsetes vanausuliste küldes.

Sügismeloodia viisid on helisenud ja tantsijad kauneid mustreid joonistanud Võru folkloorifestivalidel, memme-taadi pidudel, ka 2001. a *Baltical* ja 2004. a *Prillitoosis*. Igal aastal on osaletud Võrumaa vokaalansambli päeval Missos, tänavu mindi sealt koju III kohaga.

Äsja esineti Antsla linna 70. aastapäeva tähistamisel.

LIINA VALPER

Esineb rahvapilliorkester *Sinilill*.

MALLE KERA fotod

Perepäev politseiga

Mustamäel Männi pargis sai teoks koguperepäev "Kodupaik turvaliseks".

Üritus toimus juba kaheksandat korda. Ettevõtmise algatas Tallinna Politseiprefektuuri Lõuna Politseijaoskond Eesti ja Hollandi politsei kogukonnale suunatud politseitegevuse ühisprojekti raames 2001. aastal. Seitse esimest aastat peeti perepäev Nõmmel — Nõmme Spordikeskuses Glehni pargis või Vabaduse (Tähe) pargis. Mustamäe linnaosas oli perepäev tänavu esmakordselt.

Saabunuid tervitas politseiorkester Kaido Külaotsa juhatusel. Solist oli Airi Allvee. Tervitustega esinesid politseiprefekt Raivo Küüt ja Haabersti linnaosa vanem Viktor

Vassiljev. Külla olid tulnud Soome politseinikud.

Põhja Politseiprefektuuri Lõuna politseijaoskond tutvustas turvalisuse olukorda Mustamäel, probleeme, kavandatud abinõusid, andis nõu ja õpetas. Koos liiklusjärelvalve osakonnaga õpetati lastele liiklusreegleid ja -märke, võeti vastu jalgratturi eksamid, jagati tulusaid näpunäiteid ning infomaterjali liiklusohutuse kohta. Kohapeal oli *Lõvi Leo Liikluskool*: noorte jalgratturite vigursõit, liiklusviktoriin jne.

Põhja-Eesti Päästkeskus tutvustas oma tegevust ja näitas mitmesuguseid abivahendeid. Veede Amet õpetas hoiduma või-

malike veega seotud ohtude eest, näitas päästeveste. MTÜ *Eesti Naabrivalve* tutvustas elanike võimalusi piirkonna turvalisuse suurendamisel. MTÜ *Ohvriabi* rääkis, kuidas abistada kuriteoohvreid.

Põhja Regionaalne Maanteeamet jagas suures telgis liiklusohutusalast teabematerjali, õpetas lastele ja täiskasvanutele ohutu liikluskäitumise reegleid.

Korraldati viktoriin. Väikesed osalejad said läbida takistusriba, sõita mini-ATV-del selleks ette nähtud rajal, uudistada politsei ja päästetööstuse autosid ja teenistuskooete oskusi, kontrollida oma teadmisi viktoriini ja ristsõnu lahendamises.

Kohal olid laste sõbrad Lõvi Leo, päästekoerad Nublu ja Ripsik.

AVO SUURVÄRAV

Sangaste seltsimajas

etendus Tõrva kultuurimaja näiteringi esituses Virve Osila näidend "Poolikud patud", mille lavastas Kiira Soovares, kes on tuntud Hummul "kultuuriministrina".

Näidend räägib sassiläinud elust ja inimeste pereprobleemidest. Vürtsi lisavad näidendile külamoor, kes teab kõike ja rohkemgi veel, ning toimekas postiljon.

Värvikaid osi mängisid haaravalt Asta Mäeorg, kelle motoks on "naerata, kui valus, vilista, kui raske", Nuija gümnaasiumi direktor Kalle Vister, Siiri Lopsik, Helbe

Sillaots, Ants Säks ja Ene Teiter.

Hoolimata ruumikitsikusest Sangaste seltsimajas õnnestub hea tahtmise korral üritusi läbi viia tänu aktiivsele Sangaste PÜ esinajale Lea Korbunile. Tema tänas südamest esinejaid toreda kevadpäeva eest. Kiira Soovares tänas aga sooja vastuvõtu eest.

Lea Korbun õnnitles lilleõitega ka hiljuti 85-aastaseks saanud teatrisõpra Loreida Tiimanit.

Lõpetuseks palus Lea Korbun teatrikülastajad ja Tõrva kultuurimaja näiteringi tegelased ühisesse kohvilauda, mille peolised olid katnud ise. See on juba traditsiooniks kujunenud.

LIIDIA PETTAI

Katkendeid Arvo Sirendi koostatud koguteose
EESTI PÕLLUMAJANDUS XX SAJANDIL
II köitest

Looduskeskkond ja loodushoid

ARVO SIRENDI

3.

Põllumajanduse kutse-eeetika kandvaks printsiibiks on olnud püüd edendada ja toetada looduslikke isetoimivaid protsesse ja hoiduda nendele vastandumise või allutamise katsetest. Alati aga on neisse protsessidesse sekkunud, oma taotlusi ja eesmärke pärikkuse ja kasvufaktorite mõjutamise kaudu lisatud, protsesside suunda, tempot, rütmi, tasakaalu, tulemuslikkust nihutatud. Nii on saadud (saanud) metsikutest taimedest kultuurtaimed, metsloomadest koduloomad ja looduslikust maast haritav maa. Nii on inimesest saanud tegija, täpselt vastutav tegija, kes vastutab nii teo kui ka selle viljade, näiteks soovitud tulemuste ja soovimatute tagajärgede eest. Pole päris selge, millega ja mil määral ta vastutab ning kus ja kelle ees ta vastutab oma tegevuse või tegevusetuse eest. Võib-olla on see vastutus oma südametunnistuse, oma järglaste, iga teise inimese, kogu inimkonna, elu, elusa ja eluta looduse, jumala ees?

Probleem on mitmetahuline ja põllumehe tegevus hõlmab kümneid tegevusvaldkondi, millest on ka antud töös juttu. Ruumi ja aja kokkuhoiu mõttes vaatleme alljärgnevalt pisut lähemalt vaid kultuurtaimede väetamisega seotud loodusseaduste ja praktilise inimtegevuse koostoime probleemistiku mõningaid aspekte.

Väetamise eetika. Väetamise eetiliseks põhjenduseks sai asjaolu, et ligikaudu pool taimekasvatuse kogutoodangust maailmas saadakse tänu väetiste, eelkõige tööstuslike mineraalväetiste kasutamisele, sest ka sõnniku kogus on mineraalväetistest sõltuv sööda ja allapanu koguse kaudu. Seega väetamisest loobumine põhjustaks kolme miljardi inimese vältimatu surma umbes aasta jooksul. Selle hukkunute arvuga saaks piirduda vaid siis, kui nälgijad või näljasurma määratud ise ei pea vaba näljasurma asemel paremaks surra sõjas toidu eest. Sellest tuleneb mitte eelkõige **kõlbeline õigustus** väetiste kasutamisele praegusel tasemel, vaid **kõlbeline kohustus** seda jätkata vajaduse ja võimaluse korral veelgi suuremas ulatuses. See on vastutus elu ees, vastutus inimese elu ees, vastutus oma ligimese elu ees, vastutus omaenese elu ees, mis on antud elamiseks, mitte aga suremiseks ei vabast valikust ega paratamatusest tulenevalt. Kui on olemas kõlbelisi vahendeid ellujäämiseks, siis tuleneb sellest samast ka kõlbeline kohustus neid vahendeid parimal viisil kasutada. Kellelegi pole antud kõlbelist õigust teha valikut inimeste vahel ei üksik- ega grupitunnuste alusel, kes jätta ellu ja kes mitte ka siis, kui kõigi inimeste üha kasvava arvu ellujäämine saab nende liigse arvu tõttu maakeral kogu inimkonna hukkamise põhjuseks.

Aastasadu on teada, et tulevikus kumavast probleemsest seosest inimeste arvu plahvatusliku kasvu ja toidu tootmise vahel ning sellest jootuvat globaalset katastroofi vastandatakse sellega alternatiivse globaalse katastroofiga, mis tugineb oletustele ja arvestustele põllumajanduse intensiivistamise ja ruumilise laiendamise hukatuslike tagajärgede kohta. Maakera on kasvavale inimkonnale jäänud väikeseks juba ammu, ent seni on tänu teaduse ja tehnika arengule suudetud kõige halvem ära hoida või edasi lükata. Kasvu piire tunnetab aga inimkond üha teravamalt ja valusamalt.

Eesti maa ja rahvas, põlluharija ja karjakasvataja, tootja ja tarbija ei saa mingis mõttes

kuulutada end globaalsetest ohtudest väljaspool olevaks. Meile langeb kõlbeline vastutus selle eest, et Eesti maa ja põllumehe töö meie oma elanikkonna ise ära toidaks ning seega omalt poolt ei kiirendaks mingil viisil globaalsete katastroofide päralejõudmise võimalikkust ja paratamatust. Muidugi ei tähenda see, et väetiste kasutamise teadlikku ja majanduslikule arvestusele tuginevat piiramist võiks meie reaalses majandussuhetes pidada ebaetiliselt.

Ebaetilist varjundit omavaks võib pidada Eestis 1980. aastatel välja pakutud poliitilist seisukohta, et kuigi maheviljelus võimaldaks saada ligikaudu kaks korda väiksema kogusaagi, saaks selle välisturul maha müüa kaks korda kõrgema hinnaga, teades, et siseriigis pole nii kallile toodangule piisavalt ostujõulist nõudlust. Mis siis saab edasi? Edasi aga tuleb ju saadud raha eest välisturult sisse osta oma elanike toitumiseks ökooloogiliselt kasvatatud toidust kaks korda odavamam ja kaks korda rohkem intensiivviljelemisest pärit kvaliteetset toitu või koguni laialdaselt pakutatavat ja turgu otsivat rämpstoitu. Igal maaviljelejal on aga täielik ja seaduslik õigus teha oma majapidamises enese veendumustest ja maailmavaatest lähtuv valik, kas, kui palju ja milliseid mineraalväetisi kasutada või loobuda neist. Seni, kuni puudub reaalne võimalus toidukõlblike põllumajandussaaduste vahetuks ülevõtmiseks igal aastal väljakuulutatavatesse näljapiirkondadesse, kuni kohalik turg on küllastunud toidukaubast, kuni tootmist piiravad kvoodid, kuni liigtootumise all kannatab sama palju inimesi kui alatoitluse all, kuni inimtoitu kasutatakse massiliselt loomakasvatuse, et tarbida ülemääraselt loomseid saadusi — seni pole põhjust ega põhjendust kõlbelise vastutuse panemiseks maheviljelejatele kaks korda väiksema saagi kogumise eest või sama koguse saamise puhul poole suuremalt pinnalt. See viljelusviis hoiab põlde söödumise ja võsastumise eest, säilitab nende potentsiaalse viljelusväärtuse ning võimaldab vabu valikuid tulevikus.

Väetamise vajadus pole ressurssoloogilises mõttes vaba valik. Loodus ei saa üheski punktis olla aegade vältel üksnes andja osas. Kõik saagiga põllult, karjamaalt ja heinamaalt ära viidu vajab taastamist või tuleb anda aega taastumiseks. See järeldus tuleneb ka matemaatikast, loogikast, füüsikast, keemiast. Väetamisel tuleb meil lähtuda realiteetidest ja oma mullastiku iseärasustest. Üksnes sõnnikus sisalduvate toiteelementide mulda tagastamisest ei piisa selleks, et hoida tasakaalus biogeensete toiteelementide bilanss, sest vähemalt pool saagiga eemaldatavatest toiteelementidest läheb inimtoidus sisalduvatena põllumajanduslikust ringest välja. Sellest mingit osa on küll proovitud ka kinni püüda, kuid selle osa väetisena tagastamine on tulnud kõne alla vaid väga piiratud aladel ja ulatuses.

Alates 1960. aastatest kasvas Eestis mineraalväetiste kasutamine tunduvalt. Katsed ja analüüsid näitasid, et mineraalväetistega mulda viidud lämmastikust kasutab taim esimesel aastal 40–60 %, fosforist 10–20 % ja kaaliumist 50–60 %. Ökooloogiliselt tähtsaks sai eriti see, kuhu jääb ülejäänud. Lämmastikväetiste järele mõju on järgmisel aastal vähe tuntav ning enamuse mullas bioloogiliselt sidumata ja taimede poolt omastamata jäänud lämmastikust lendub või uhutakse välja. Väetiste fosfori ja kaaliumi väljapesemine on tühine, sest taimede poolt omastamata jäänud osa seotakse mullas. Vaid happelistes muldades võib täheldada fosfori eemaldumist neeldununa ibeosakeste koosseisus või fulvohapete sooladena. Happeliste soostuvate liivmuldade puhul sügavamates horisontides fosforiühendite lahustumatuks muutumist ei toimu, nii nagu see toimub neutraalsete või leelisest muldade puhul. Kaaliumi väljapesemist tuleb arvesse võtta kergematel saviliiv- ja liivmuldadel. (Järgneb.)

Rännak ümber Läänemere

Helmut Einpaul

1.

23. veebruaril esitleti Keila Muuseumis Helmut Einpauli raamatut “Rännak ümber Läänemere”, millest avaldame peatükke. Autor, 1915. aastal sündinud mees oli üks neist, kelle rännuteed algasid põgenemisega punavägede eest. Laev viis teda Saksamaale, kus Einpaul elas põgenikelaagrites 1947. aastani. Seal hakkaski Helmut Einpaul märkimisku ülestähendusi tegema. Edasi tuli elu Rootsis, kus Helmut Einpaul aastaid aktiivselt tegutses. Kõigest sellest on pikemalt juttu raamatu toimetaja Helle Tiisvälja artiklis 20. märtsi *Videvikus*.

Praegu veedab H. Einpaul pensionäripõlve vaikes mõnuses Keila linnas.

Sõjaaegsel ja -järgsel SAKSAMAAL 1944–1947 JENAS 1944–1945

Gotenhafenis võeti saabujad hästi vastu. Mereväekadetid aitasid inimestel pakke kanda. Mingeid tolliformaalsusi polnud. Minul oli maale minnes kaasas 600 riigimarka (RM), seljas vana pintsak ja kalifeepüksid, kuid polnud ei mantlit ega kaabut. Küll oli mul väike kohver kuivikute ja paari pudeli piiritusega.

Inimesi hakati küsitlema: kuhu kavatsete Saksamaal minna, on teil ees sugulasi-tuttavaid jne. Nendele, kel oli konkreetne sõidusiht, anti paberid tasuta kohalesõiduks ja toidukaardid. Need aga, kel sõidusihti polnud, pandi vagunitesse ning majutati ühte või teise põgenikelaagrisse. Meie sattusime Brandenburg-Haveli põgenikelaagrisse. Laager oli okastraadiga piiratud, seda oli kasutatud seniajani idatööliste — venelaste, poolakate või ka sõjavangide hoidmiseks. Seetõttu oli see üsna ebameeldiv paik, kuid rohkearvulisele lutikaarmeele oli see koht meeltemööda.

Laagrisse saabunud inimesed registreeriti, neid pildistati kartoteegi jaoks ning Saksa Tööamet hakkas neile kohe ümbruskonnas töökohti otsima. Meie ennast selle laagriga siduda ei kavatsenud. Tatsi oli tuttav insener Papello sugulastega varasemast Eesti ajast, teadis, et Papello ise töötavat nüüd Jenas Zeissi tehastes. 1942. aasta sügisel olid eesti käitistegelased käinud Saksamaal tutvumas sealse tööstusega. Tagasi pöördudes kõneles Volta tehaste direktor insener Arnold

Laevadega Saksamaale pääsenud eestlased Brandenburg-Haveli läbikäigulaagris 3. oktoobril 1944.

Gering ka kohtumistest Jenas tuntud leiduri Papello ja tema eestlasest töökaaslase Pauga.¹ Otsustasime ölekõrrest kinni haarata ja sinna sõita, laagris selleks takistusi ei tehtud. Istusime rongi ning 6. oktoobri öösel kell 00.30 istusime viiekesi — Jukk, Joost, Thomson, Tatsi ja mina — Jena Saale jaama perroonil. Ratnik oli sõitnud õne otsima Hamburgisse. Öö otsa otsisime linnas öömaja, otsing lõppes hommikul Jena West raudteejaama külmal rõdul tulemusteta. Järgmisel õhtul õnnestus meil insener Papello ja temaga ühes majas elava Kaasiku abiga saada ajutine peavari Jena-Sobeda suvekülastemajas, kus polnud ahje. Novembris õnnestus meil kõigil endale leida mingisugune vastuvõetav ulualune.

¹ Karl Papello — meie viljakamaid leidureid. Vt Vahur Mägi. “Minerva rüütlid. Eesti inseneri kodus ja võõrsil”. Tallinn, 2005, lk 272.

Ratnik polnud Hamburgis õnne leidnud ning tuli samuti Jenasse. Koos temaga üürisime toa ühe saksa vanamamma suurest korterist — 45 RM kuus. Vanaproua arvates polnud meie kui välismaalased piisavalt puhtad, toovat tema majapidamisse igasugu putukaid ning meie teed läksid peagi lahku. Mina ja Ratnik leidsime endale samas tanvas nn üliõpilastoad (18 RM + kommunaalmaksud). (Üliõpilaste vähesuse tõttu sõja-aastail oli saada palju tühje üliõpilastube.) Tööleminek oli möödapääsmatu. Ratnik sai Zeissi tehastes insereriks, mina aga otsustasin hakata sealsamas elektrikuks. Ratnik sai 400 riigimarkku kuus, mis oli välismaalase maksimumtasu, mina sain 200 RM. Töö algas 6.00, lõuna oli 12.15–13.45 ja tööpäev lõppes 18.30. Ratnik tõi mulle 600 RM. Ta oli nimelt Hamburgis maha müünud minu püstoli. Tänu sellele paranes mu majanduslik olukord oluliselt.

Siin on vaja rääkida paar sõna rahast. 1940. aastal kõrvaldasid venelased Eestis käibelt kroonid ja asemele tuli Vene rubla. Sakslased kehtestasid 29. novembril 1941 ainsaks maksevahendiks Eestis vormiliselt riigimargad, mis tegelikult olid vaid Saksa Riigikrediidikassa tähed, kuigi neile oli suurelt trükitud *Reichsmark*. Ametlikult võis neid *Reichsmark*'asid kasutada vaid okupeeritud Ida-aladel. Pragmatilistel kaalutlustel lubasid sakslased inimestel arveldada ka Vene rubladega, milliseid oli liikvel üsna suur hulk. Kokkuhoidlik ja ettevaatlik eestlane arvestas võimuvahetusega ka tulevikus, mistõttu püüdis säilitada igasugust valuutat: Eesti kroone, Vene rublasid, Saksa markasid jm. Sõja ajal pankades välisvaluutat ei vahetatud. Omamoodi rahavahetuskeskuseks oli Tallinna täika, kus võis näiteks endale muretseda nii kroone, rublasid jm.

Seoses mitmete rahade käibelolekuga levisid ka mitmed kuulujutud. Osal oli tõepõhi all, osal mitte. 1944. aasta sügisel selgus Saksamaal, et Ida-aladel käibel olevaid *Reichsmark*'asid vahetatakse Saksa pankades ilma igasuguse probleemita, kuid 500 marka inimese kohta. Minul oli vahetada vaid 600 RM, kuid nägin, kuis üks Lõuna-Eesti kaupmehes vahetas seal rahumeeli 40 tuhat idamarkku Saksa kõva valuuta vastu ning oli päevapealt üsna varakas inimene.

Omamoodi kurioosne lugu juhtus rannarootslaste lahkumisega Eestist Rootsi 1944. aastal. Kaasa oli lubatud võtta teatav hulk raha. Kuid millist valuutat võtta? Ärasõitjate seas oli ka minu pruut Helga koos oma vanematega. Nad olid kusagilt kuulnud, et peatselt sõda kaotava Saksamaa raha Rootsis ei maksa, küll aga võitjariikide, sh ka Vene oma. Nii ma siis käisin Tallinna Pangas neile spetsiaalselt rublasid kaasa vahetamas. Rootsi saabudes veendusid nad üllatusega, et sealsed pangad võtsid meelega vastu küll *Reichsmark*'asid, Vene rublasid aga mitte. 1944. aastal oli mõnelgi Eestist Rootsi jõudnud kaasa kohvritäis Eesti kroone. Neid tabas aga sama saatuse kui Vene rublasidki.

1944. aasta oktoobris, mil me saabusime Eestist Saksamaale, tundus sealne olukord võrreldes kodumaa hädade ja viletsustega olevat võrdlemisi hea. Toiduaineid müüdi Saksamaal kaardisüsteemi abil, kuid kõik toidukaardid (talongid) olid kaubaga siiski kaetud ning hindu hoiti stabiilsetena. Saksamaal sai tollal leivamarkide vastu isegi saia, mis oli Eestis muutunud juba harulduseks. Kohvikutes ja pagariärides võis saada isegi kooke. Ka tarbekaupu oli piisavalt müügil. Kuid pakendis olevate kaupade ostmisel tuli tühi taara poodi tagasi tuua. Ka näiteks vana hambahari tuli tagasi anda selleks, et uut saada.

Eestlasi oli Jenas vaid kümmekond perekonda, kuid neid saabus sinna pidevalt juurde. Kõikidele väljastati riigivõimude poolt välismaalase passid, kus oli ära märgitud (soovitav) elamispiirkond Saksamaal. Ringirändamist riigis ei peetud soovitavaks. Zeissi tehastes kohtasin ka kümmekond eestlast, kes olid värvatud Eestist sinna tööle Tööteenistuse vahendusel (s.o lepingulisel alusel). Kuid neid eestlasi kohtasin mitte nende tööpaigal, vaid suures keldris, kuhu rahvas tõttas õhuhäire puhul.

Kuid kõige tähtsam eestlane Zeissi tehastes oli kindlasti inserer Karl Papello, kellega ma ilmselt iseloomude sobivuse tõttu sõbrunesin ja sain nende peres omainimeseks. Oktoobris 1944, siis kui ma Jenasse saabusin, elas Karl Papello, kes oli 1935. aastal võtnud ka Saksa kodakondsuse, oma naise Martaga ning emaga Jena kesklinnas igati moodsas majas. Korduvalt viibisin nende pool hetkel, mil algas pommitamine, ning tõttasin nende maja keldrisse, kus tundsin end turvaliselt. 1890. aastal Viljandis sündinud Papello elutee algas õpingutega Viljandis, seejärel õppis ta Riia Polütehnikumis, siis Varssavi Polütehnilises Instituudis masinaehitust. Sõjaoludes evakueerus ta Nižni Novgorodi. 1921. aastal opterus insener Papello Eestisse. 1926. aastal asutas ta Tallinnas väikese mehaanikatöökoha, kus valmistas näiteks akustikaaparaadi, mis suurtükikivahi heli järgi tegi kindlaks vaenlase patareie asukoha, siis automaattelefoniparaadi suurtükiväe operatiivside tarvis. Ta täiustas lennuki kõrguse mõõturit ja optilisi püssisihikuid.²

² Heiki Raudla. Leiutaja Karl Papello. // Eesti Ohvitserid ja sõjandustegelased III. Tallinn, 2003, lk 56–57. (Järgneb.)

Need piinlikud tilgad

Uriinipidamatus — see kõlab kui midagi ebameeldivat, millest ei taha rääkida või endale tunnistada, ning kahjuks täpselt nii see ongi. Pidamatuse all kannatab pea iga kümnes Eesti elanik ning tervelt iga viies pensioniealine, kuid probleemi olemasolu tunnistavad endale vähesed ning veelgi vähemad oskavad selle vastu abi otsida.

Mis siis on uriinipidamatus? Otseselt ei ole tegemist haigusega, ehkki sageli kaasneb ta näiteks Parkinsoni tõve, diabeedi, dementsuse või sellise küllaltki tavapärase tõvega nagu põiepõletik. Viimast just peamiselt naiste puhul, kes kannatavad ka uriinipidamatuse all meestest sagedamini. Naiste puhul on üheks sagedasemaks pidamatuse tekkepõhjuseks ka sünnitused, kusjuures probleemi tõenäosus kasvab sünnituste arvuga. Nii esineb pidamatust kolm last sünnitanud naiste hulgas kümnel, neli last sünnitanuist aga juba viieteistkümnel protsendil. Samas ei ole kindlasti tegemist ainult naiste probleemiga, sest lisaks nimetatutele võib pidamatust põhjustada ka organismi loomulik vananemine, pidev raske füüsiline töö ja ka toitumisharjumused, meeste puhul ka eesnäärme probleemid. Pidamatus võib esineda nii meestel kui ka naistel ning nii noortel kui vanadel. Lisaks muidugi erinevate puuetega inimesed — pidamatuse all kannatavad nii halvatud, voodihaiged kui ka näi-

teks arengupeatusega inimesed ning nende hooldajad.

Kuidas aga aru saada, et miski on valesti? Esimene tähelepanelikuks tegev märk võiks olla see, kui köhimisel, naeruhooegade puhul, raskema asja tõstmisel või muul füüsilisel pingutusel tulevad tilgad püksi. Samuti võib meeste puhul olla hoiatavaks märgiks uriini pükstesse valgumine pärast tualetis käimist, sest põis ei ole korralikult tühjenenud. Kui selline asi hakkab korduma, on tark pöörduda perearsti poole, et välja selgitada põhjus. Kartuses seltskonnas "püksi teha" ja häbenedes lõhna riietel ning kodus, hakatakse vältima oma sõpru ja lähedasi.

Tegelikult on aga võimalik uriinipidamatust kas ravida või sobivate abivahendite kasutamisel oma elu täisväärtuslikult jätkata. Esimese sammuna tuleb pöörduda oma perearsti poole, sest just tema saab teha vajalikke uuringuid või vajadusel suunata edasi erialarsti juurde. Soovitav pöörduda inkotuppa, mis keskendub pidamatusega inimeste, nende lähedaste ja hooldajate tasuta nõustamisele. Inkotoas võtab inimese vastu spetsiaalse väljaõppe saanud nõustaja, kes kuulab ära mured, selgitab välja pidamatuse raskusastme ning aitab leida lahendusi. Sageli saab abi näiteks spetsiaalsetest vaagnapõhja lihaste harjutustest ning aitavad ka erinevad abivahendid (mähkmed

ja sidemed). Soovi korral aitabki nõustaja valida õiged abivahendid ning selgitab, kuidas neid kasutada. Samuti saab inkotoast nõuandeid selle kohta, kuidas hoolida näiteks puudega või dementsuse all kannatavat lähedast, kellel samuti pidamatusega probleeme.

MTÜ *Inkotuba* filiaale on Eestis hetkel kokku kümme. Inkotoa esmakordsel külastamisel soovitan kindlasti enne kohale tulemist end telefoni teel registreerida, siis võite kindel olla, et nõustajal on teie jaoks piisavalt aega. MTÜ *Inkotuba* filiaalid asuvad

Tallinnas Tõnismäe Polikliinikus (Hariduse 6, telefon 646 2121) ja Puuetega Inimeste Koda (Endla 59, telefon 678 2110),

Tartu Ülikooli Närvikliinikus (Puusepa 2, telefon 731 8534),

Pärnu Inkotoas (Kuninga 19, telefon 4430 230),

Viljandis päevakeskuses *Inkeri* (Pikk 4, telefon 433 3190),

Rakvere Polikliinikus (Tuleviku 1, telefon 322 3922),

Haapsalus Läänemaa Haiglas (Vaba tn 6, telefon 472 5845),

Kuressaare Perearstikeskuses (Tallinna mnt 23, telefon 452 4305),

Narva Haiglas (Haigla 6, telefon 354 0110),

Paides Järvamaa Haiglas (Tiigi 8, telefon 384 8136).

Inkotubadest ja pidamatusest on võimalik lugeda internetist www.kuivaks.ee.

EHA TOPOLEV

Mustikad koduaeda

Mustikakasvatusest on Eestimaal üha enam hoogustunud. Mustikad on väga tervislikud ja neid pole keeruline kasvatada. Kultuurmustika marjad on metsmustikaga võrreldes magusamad ja nad ei määri suud siniseks. Neid võib kasvatada mõne põõsa kaupa väikeses koduaias või panna kasutuseta seisnud maalapi raha teenima.

Kasvatamiseks tuleb aga luua mustikale sobivad tingimused. Kasvukohaks sobib päikseline, tuulte eest varjatud paik, kus ei teki nn seisvat vett. Muldadest on kõige sobilikumad hea õhustatusega liivsavi- ja saviliivmullad.

Koduaeda üksikute taimede istutamisel kaevatakse parajalt sügav auk, täidetakse see väetisevaba freesturbaga ning istutatakse taim paika. Soovitav on katta pinnas musta kilega. Mitte kasutada müügil olevat kasvuturvast, sest sellel on koostises ebasobivad väetised.

Põllule või peenrale tõmmatakse vagu, mis täidetakse väetisevaba freesturbaga. Mullas niiskuse taset parandamiseks võib kasutada istutusaukudega musta

kilet. Sobiv istutusaeg on varakevadest juuni lõpuni. Soovitatakse niisuguseid poolkõrgeid hübriidsorte nagu *Northblue* või *Nordcountry*, esimesel neist on eriti suured marjad läbimõelduga 2–2,5 cm. Mustikataimed kasvavad 20–60 cm kõrguseks.

Taimed istutatakse ritta 60–100 cm vahedega, reavahe üks meeter. Ridade vahe võiks katta saepuruga, mis takistab umbrohude kasvamist.

Mustikate kasvukoht peab olema umbritsetud aiaga jäneste ja metskitsede vastu, kes võivad talvel taimed hävitada. Mustikad talveks kinnikatmist ei vaja.

Esimest tõstist saaki on oodata kolme aasta pärast. Mustikakasvatuse suur eelis on see, et nad võivad ühel kohal kasvada 50–60 aastat. Viie aasta möödudes võivad tekkida mustikapõõsas lõhenenud koorega vanad oksad, mis lõigatakse välja. Põõsasse jäetakse kolm 3–4-aastast oksa ja kolm tugevat

noort oksa.

Mustikad valmivad juuli lõpus, augusti alguses. Täisjõus taimelt saab mitme korje tulemusena kuni üks kilo marju.

Teisel kasvuaastal võib kevadel anda spetsiaalset mustikaväetist *Kemira Rodo*, mis sisaldab kannaõnniku komposti. Väetis parandab mulla happesust ja toitainete sisaldust, teda võib kasutada vesilahusena. Väetamine tuleb lõpetada juuni lõpus, et taimede varred jõuaksid korralikult puituda ja talve üle elada.

Õige hooldamise korral on aastakümneteks kindlustatud mustikasaak.

URVE LAANE

Toiduretssept

Juurvilja-seenesupp

4–5 muredat kartulit, 2–3 porgandit, tükkke juursellerit, tükkke porrut, 1,5 l juurvilja keeduleent, 1 klaas kupatatud seeni (kasutada võib soolaseeni, mida eelnevalt leotada), pisut koort või piima, petersellilehti, pipart.

Koori ja lõika kuupideks kartul, porgand ja seller, porru lõika rõngasteks. Lisa juurvilja kuumutatud

juurviljapuljongisse ja keeda 20–30 minutit — kuni juurvilja on täiesti pehme. Suru juurvilja püreeks, lisa juurde ribadeks lõigatud seened ning piim või koor ja kuumuta uuesti keemiseni. Kontrolli maitset ja vajadusel lisa midagi juurde. Riputa supile peale hakitud petersellilehti.

Hapumaitseline sealiha

300–400 g pehmet sealiha, õli, 2 sibulat, tükk kapsast, 1–2 purgikest marineeritud seeni, 1–2 paprikat, 1–2 haput õuna, 2–3 dl

apelsinimahla, 2–3 spl sojakastet, juur- ja puuvilja.

Eemalda lihast kõõlused, lõika liha ribadeks. Kuumuta potis õli, pane liha potti. Sega ja lisa mõne minuti pärast juur- ja puuviljad. Vajadusel lisa pisut vett. Keeda, kuni juurviljad pehmed. Siis lisa ribadeks lõigatud seened ja apelsinimahl või vesi. Maitsesta sojakastmega.

Serveeri keedetud sõmera riisiga.

SILVIA HIIBUS

Videviku pildialbumist

Kõiki töid Eesti ajal maal hobusega ka ei tehtud, sellest annab tunnistust põllutöomasinate näitus Viljandis. Eestimaa põllumajanduse ühisuse Viljandi osakonna põllumasinaid 1922. a.

AVALIK KIRI

Kesknädala peatoimetaja kt-le Urmi Reindele

Tere, kulla Urmi!

Ei ole ammu kokku saanud, viimati vist sel toredal päeval, kui esitlesid oma suurt tööd, mis peaaegu elutöö mõõdu välja andnuks, raamatut "rongaemast" Vilja Savisaarest ja tema suurest võitlusest naise ja ema õiguse eest iseendaks jääda, mitte lasta "elu peremeestel" end mõnitada. Sellest ajast on palju vett merre voolanud, oled taas ajakirjanikuametis, taas *Kesknädalas*, nüüd juba "kõige kõrgemana".

Püsin minagi endises ametis, ikka *Videvikus*. Omal ajal suhtles meie toimetuse teie omaga sõbralikult ja tihedasti, avaldasite mõnegi meie loo. Viimasel ajal näikse tähtede seis olevat muutunud. Ei, ma ei usu, et Sa minu lood prügikasti viskasid, ma lihtsalt ei ole julge-

nud neid enam saatagi — teie lehe tarvis on *Videvik* muutunud omamoodi peksupoisiks. Peaaegu igas *Kesknädala* numbris on mõni lugejakiri tolle "halli, igavanimelise ja üldse kehva" ajalehe asjus. Ma ei hakka meenutama endisaegset ajakirjanike eetikat — iga kingsepp oma liistude juures, iga väljanne ajab oma asja. Ja kui on vaja sisuliste küsimuste üle teise väljaandega vaielda, siis tehakse seda põhimõttel: räägime asjast, mitte inimesest või väljaandest. Ja omavahel öeldes on natuke naljakas, kui mõni vanahärra *Kesknädala* veergudel *Videvikuga* parrikümme aasta taguseid arveid öien-dab. Loen, sean kõik meie aeda kiviheitmised ritta ja küsin: miks küll? Igal väljaandel on omad head ja vead. On meilgi. Miks teie neid parandama olete hakanud? Ega

selle taga midagi väga imelikku peitu, kadetus näiteks? Ega te viimati meis ohtlikku võistlejat näe? Siis oleksid need pisikesed nõelatorked ja kirumised ju omamoodi komplimentki. Sel puhul aitäh! Aga muide — ei vaja me komplimente, oleme oma asja ajanud võimaluste piires, teatavasti ei rahasta meid riik ega ükski erakond, ei ole me olnud ei Keskerakonna, ei sotsiaaldemokraatide paadis, nagu te mingis loos väitsite.

Miks ma seda kõike kirjutan? Ajakirjanikustaaži on minul ainult veidike vähem kui Sinul eluaastaid, seepärast, vanema kolleegi õigusega, tahtsin Sulle öelda, et pidev "ühe kondi närimine" kahjustab konti vähem kui närijat.

Sõbralike tervitustega
IMBI JELETSKY

PAREMALE: 1. Polaaröö, sümpime sügise- ja talveaeg. 6. Puuvillriie. 11. Ülepeakaela. 13. Vene lennuk. 15. Koorijuht ja helilooja. 16. Valuhüüd. 17. Eesti Pank. 19. Endine ajaloolane. 20. Rahvarinne. 21. Naisenimi. 23. Keeramine. 26. Näitlejatar. 27. Veoriist. 28. Ebamäärases eas olev. 29. Linnu kehaosa. 30. Jood, hapnik, nikkel. 33. Muusika. 35. Detailide ühendamise tarvik. 37. Summa, mille võrra tulud ületavad kulusid. 38. Ruumimeeter. 39. Saksa luuletaja ja publitsist (1797 – 1856). 42. Elektronvolt. 43. Jõgi Itaalias. 44. Ühtsus, samasus. 46. Integraallülitus. 48. Ühesugune. 50. Ablaste. 51. Matkad, reisid.

ALLA: 1. Jaapani päritolu jahikoer. 2. Eetika kategooria. 3. Rahu vene k. 4. ETV spordikommentaaritor. 5. Sada soome k. 6. Näeb, eks näe. 7. Ainus, ainuke, üksik. 8. Lämmastik, seaborgium. 9. Sina. 10. Naisenimi. 12. Vaimulik laul. 14. Bulgaaria rahaühik. 16. Endine helilooja. 18. Täiskogu. 20. Piltmõistatuse. 21. Hüdrant. 22. Ketasvõi lintsalvesti. 24. Omama. 25. Teadmiste kontroll. 31. Näitleja. 32. Silita. 34. Aastaaeg. 36. Kitsit.

1		2	3	4	5		6	7	8	9		10
			11				12					
13	14		15									16
	17	18		19						20		
21			22					23	24			25
26										27		
		28					29					
30	31					32			33			34
35				36				37				
	38			39	40		41			42		
43			44						45		46	47
		48								49		
50							51					

37. Keetmine. 40. Päev tagasi. uimasti. 48. Ülo Nugis. 49. Epp Kaidu.
41. Lähedal, ligidal inglise k. 43. Tantsusamm. 44. Uhtmine. 45. Kullerfirma. 47. Tugevatoimeline

Koostanud
VÄINO SIKKENBERG

SÕNAPAARE

AHVIARMASTUS – VOONAKESTEVIIHA
HARKADER – VIGLAVIKAT
JÄNESEKAPSAS – KARUKAALIKAS
KARPKALA – LAEKALIND
KURAKÄSI – HÜVAKUJALG
KOTTPÜKSID – RIDIKÜLRÕIVAS
KÄSIPUU – JALGPÖÖSAS
LAEVATEE – KAATRIKOHV
LOOREHA – LUULERABIDAS
LÕNGAKERA – NIIDLARUUT
MAKSALUTIKAS – NEERUKIRP

MINISEELIK – MAKSIMÜTS
PASUNAKOOR – KEELPILLIKETŠUP
PESUPÄEV – ÜLIKONNAOÕ
PILLIMEES – NUTUNAINE
PIPARKOOK – KANEELIKÜPSIS
PISUHÄND – SUURSABA
SILMNÄGU – KÕRVKEHA
TEEPEENAR – KOHVIKRUNT
TEKIPOISS – PADJAPLIKA
UDUJUTT – SUDULUULE
VÄLIVOODI – TOADIIVAN
VÄNTOREL – KANGKLAVER

VELLO PAE

ETV

E 26.05. — 6.25 Terevisioon. 8.45 Terevisioon. 11.00 Vastutuult: Ulla-Maija Määttänen. 11.30 Vana aja asjad: Korterid ja majad. 11.45 Colditz. 13.20 Meeste tee lauluni. 13.50 Eugen Kapp. 14.20 Mine metsal! 14.45 Eksiarvamused: Richteri skaala ulatub üheksani. 14.50 Mf Veepomm paksule kõutsile. 16.05 Sūdameasi. 17.00 AK. 17.05 Saame kokku Tomi juures. 18.00 AK. 18.15 Bionina. 18.45 AK (v. k). 19.05 Saame kokku Tomi juures. 19.30 Miljon senti. 20.00 Kultuuriuudised. 20.05 Osoon. 20.35 112. 21.00 AK. Ilm. Sport. 21.35 Pehmed ja karvased. 21.55 Välisilm. 22.20 AK. 22.25 Välisilm esitleb: Kasparovi Teine Venemaa. 23.20 Kultuuriuudised. 23.30 Bluusilegend B.B. King. 0.30 Sūdameasi. 1.20 Preestrid ja ahistatud lapsed. 2.10 Paar. 3.05 ETV 24.

T 27.05. — 6.25 Terevisioon. 8.45 Terevisioon. 11.00 Miljon senti. 11.30 112. 11.55 Välisilm. 12.20 Kasparovi Teine Venemaa. 13.10 Preestrid ja ahistatud lapsed. 14.05 Maahommik. 14.50 Teel jalgpalli EM 2008 finaalturniirile. 15.15 Kuniks elu. 15.40 Laulge kaasa! Kaiu. 16.05 Sūdameasi. 17.00 AK. 17.05 Saame kokku Tomi juures. 17.50 Jalgpalli sõpruskohtumine Eesti – Gruusia. 18.45 AK (v. k). 18.55 Jalgpalliülekanne jätkub. 20.00 Kultuuriuudised. 20.05 Meie. 21.00 AK. Ilm. Sport. 21.35 OPI 22.00 Mf Kõrini! 23.35 Kultuuriuudised. 23.40 Täheleae: Dr Tiina Talvik. 0.55 Sūdameasi. 1.45 Kaput ja Zösky. 1.55 Kuniks elu. 2.20 ETV 24.

K 28.05. — 6.25 Terevisioon. 8.45 Terevisioon. 11.00 OPI! 11.30 Mf Kõrini! 13.05 MuinasTeeVee: Suvitustmaja. 13.30 Kuue samba kutse. 14.30 Bionina. 15.00 Kaput ja Zösky. 15.10 Kuniks elu. 15.35 Laulge kaasa! Võru. 16.05 Sūdameasi. 17.00 AK. 17.05 Saame kokku Tomi juures. 17.50 Korvpalli Eesti meistrivõistluste 6. finaalmäng BC Kalev/Cramo – TÜ/Rock. 18.45 AK (v. k). 18.56 Korvpalliülekanne jätkub.

Siit alates alternatiivkava juhiks, kui korvpalli ei toimu.
17.05 Saame kokku Tomi juures. 18.00 AK. 18.15 Puutepunkt. 18.45 AK (v.k). 19.00 Buratinot tehti nii. 19.25 Meeste tee lauluni. 20.00 Kultuuriuudised. 20.05 Pealtnägija. 21.00 AK. Ilm. Sport. 21.35 Foorum. 22.25 AK. 22.30 Kõrbeloss. 23.20 Kultuuriuudised. 23.30 Teletaip. 23.55 Lisa-aeg. 0.25 Sūdameasi. 1.15 Magia Russica. 2.50 Kaput ja Zösky. 3.00 Kuniks elu. 3.25 ETV 24.

N 29.05. — 6.25 Terevisioon. 8.45 Terevisioon. 11.00 Pehmed ja karvased. 11.20 Foorum. 12.10 Lisa-aeg. 12.35 Magia Russica. 14.10 Kõrbeloss. 15.05 Kaput ja Zösky. 15.10 Kuniks elu. 15.40 Laulge kaasa! Paikuse. 16.05 Sūdameasi. 17.00 AK. 17.05 Saame kokku Tomi juures. 18.00 AK. 18.15 Teel jalgpalli EM 2008 finaalturniirile. 18.45 AK (v. k). 19.05 Saame kokku Tomi juures. 19.30 Normanni vallutused. 20.00 Kultuuriuudised. 20.05 Paar. 21.00 AK. Ilm. Sport. 21.35 11 000 aastat hiljem. 22.20 AK. 22.25 Muusikaelu. 23.00 Tagasitulek koju. 0.00 Kultuuriuudised. 0.10 Meie. 1.00 Sūdameasi. 1.50 Kaput ja Zösky. 2.00 Kuniks elu. 2.25 ETV 24.

R 30.05. — 6.25 Terevisioon. 8.45 Terevisioon. 11.00 11 000 aastat hiljem. 11.45 Muusikaelu. 12.20 Tagasitulek koju. 13.25 Mf Ihust ja hingest. 14.50 Ajalik ja ajatu. 15.20 Kuniks elu. 15.40 Laulge kaasa! Luunja. 16.05 Sūdameasi. 17.00 AK. 17.05 Saame kokku Tomi juures. 18.00 AK. 18.15 Jätku leiba! 18.45 AK (v. k). 18.55 Jalgpalli Balti turniir: Läti – Eesti. 19.45 Kaput ja Zösky. 19.58 Jalgpalliülekanne jätkub. 21.00 AK. Ilm. Sport. 21.35 Teatriõhtu: Jaanituli. 22.55 AK. 23.00 Pealtnägija. 23.50 Sūdameasi. 0.40 Mf Pelmeenid. 2.15 Kaput ja Zösky. 2.25 Kuniks elu. 2.50 ETV 24.

L 31.05. — 7.55 Siim ja Semu. 8.00 Gloria ja tema pere. 8.25 Marvi Hämmer. 8.45 Karu-Kusti. 8.55 Vennad koalad. 9.05 Hüdranaudid. 9.20 Mammutsaare leiutajad. 9.30 TV 10 olümpiastarti. 10.00 Maahommik. 10.45 Öhne 13. 11.15 Pealtnägija. 12.00 Erisaade. 12.30 Jessica. 14.10 112. 14.35 Normanni vallutused. 15.00 Paar. 15.55 Jalgpalli Balti turniir: Leedu – Eesti. 16.45 Kaput ja Zösky. 16.58 Jalgpalliülekanne jätkub. 18.00 AK. Sport. 18.15 Mine metsal! 18.40 Eksiarvamused: 21. sajand algas 2000. aasta 1. jaanuaril. 18.45 AK (v. k). 19.00 Sundasunik. 19.55 Esimesed sammud. 20.00 Rabarock 2008. 20.30 Kümnes korrus ("Öhne 13" tegijad Itaalias). 21.00 AK. Ilm. 21.20 Sport. 21.35 Mf Sõjajumal. 23.35 Marilyn Mansoni kontsert. 0.55 Jessica. 2.35 ETV 24.

P 01.06. — 7.35 Siim ja Semu. 7.40 Inetu pardipoeg ja mina ka. 8.05 Marvi Hämmer. 8.30 Tere tulemast minu maale. 8.40 Allveelaev Olli. 8.55 Patricku planeet. 9.20 Pärlihaldjas. 10.00 Vaba vaimu saadik. Juhan Viiding. 10.50 Mf Röövlitütar Ronja. 12.55 Kuumad 70ndad. 13.40 Koolitantsupalavik. 14.30 Ajalik ja ajatu. 15.00 Prillitoos. 15.50 Korvpalli Eesti meistrivõistluste 7. finaalmäng BC Kalev /Cramo – TÜ/Rock.

Siit alates alternatiivkava juhiks, kui korvpalli ei toimu.
15.50 TV 10 olümpiastarti. 16.20 Meie. 17.10 Eesti parimad eurolaulud. 18.00 AK. Sport. 18.15 Tsaari sõjalaev. 18.45 AK (v. k). 19.00 Mf Vallatud kurvid. 20.30 Teletaip. 21.00 AK. Ilm. 21.15 Sport. 21.30 Colditz. 23.05 Kuumad 70ndad. 23.45 Bionina. 0.15 Teel jalgpalli EM 2008 finaalturniirile. 0.45 ETV 24.

15. mail ilmunud ristsõnade lahendus

PAREMALE: 1. Jaan Kaplinski. 7. Jaan Jüris. 9. Naan. 10. Turi. 11. Astik. 13. Ioniit. 14. Kattai. 15. Igavus. 17. Karinu. 18. Sigar. 19. Indo-. 21. Meel.

22. Egon Nuter. 23. "Ainus idealist".
Alla: 1. Jaan Kivisilla. 2. Nean. 3. Annist. 4. Lüüdik. 5. Niit. 6. Individualist. 7. Jaan Maide. 8. Subtiiter. 11. Aimus. 12. Katar. 16. Siinai. 17. Karuse. 20. OGPU. 21. Meil.

